

MILLAISTA SUOMEA JA KENELLE?

Daniel Abondolo *Colloquial Finnish. The complete course for beginners, with dialogues by Hanna Björklund and Elina Multanen.* London: Routledge, 1998. I–X + 307 s. ISBN 0-415-11389-X (kirja), ISBN 0-415-11390-3 (kasetti), ISBN 0-415-11391-1 (kirja ja kasetti).

Colloquial Finnish on julkaistu Routledgen usean kymmenen oppikirjan sarjassa, jossa kustantaja määrää kirjan sivumäärän ja rakenteen. Kirjan alussa on sisällysluettelo, kiitokset, lyhenteet, lyhyt taustakatsaus suomen kieleen ja äänneistön esittely. Itse kurssi on jaettu kuudeksitoista luvuksi. Niitä seuraavat tehtävien ratkaisut, suomalaisten etunimien luettelo, suomalais-englantilainen ja englantilais-suomalainen sanasto, kieliopillisten termien luettelo sekä asiahakemisto. Jokainen luku koostuu kieliopillisista selityksistä, lyhyistä dialogeista, sanastosta ja harjoituksista. Opintopakettiin kuuluu kirjan lisäksi kaksi ääninauhaa.

PUHESUOMESTA

Mitä on *Colloquial Finnish*? Sopivin käännös lienee *Puhekielistä suomea*. Suomen puhekieli ei tunnetusti ole yksiselitteinen kielimuoto, vaan siitä on olemassa monia variantteja. On kaikkien suomalaisten ymmärtämä ns. yleispuhekieli ja erilaisia aluepuhekieliä (vrt. Mielikäinen 1986, Storchhammar 1998). Puhekielellä on omat lainalaisuutensa; onpa sen alkeista tehty oma oppikirjakin (Berg ja Silfverberg 1997).

Siitä, millaista suomea ulkomaalaisille pitäisi ensin opettaa, on monta mieltä. Tavallisinta lienee se, että opetuksessa lähdetään liikkeelle normatiivisesta kielimuodosta eli yleiskielestä. Kyseisen oppikurssin laatija on päättänyt opettaa yleiskielen ja puhekielen varieteetit rinnakkain. Kirjassa

käytetty puhekieli on tekijän mukaan »a range of varieties of Finnish as spoken by younger people in Finland today, particularly in urban areas, when they are speaking casually and naturally» (s. 8). Käytetty kielimuoto on siis huomattavasti epämääräisempää kuin esimerkiksi Bergin ja Silfverbergin *Kato hei* -kirjassa, joka keskittyy Helsingin puhekieleen. Slangia Abondolo sanoo esittelevänsä hyvin vähän, koska — kuten hän selittää — kun on oppinut käsisanan, on helppoa oppia samalle käsitteelle sanat *tassu*, *handu* ja *känny* (mp.). Slangin ja nuorten puhekielen välistä eroa jää tätä kirjaa lukiessa usein miettimään. Puhekieltä ja yleiskieltä esitellään kirjassa rinnakkain mutta hyvin epäsystemaattisesti. Siellä täällä viitataan puhekielen piirteisiin (esim. s. 109, 124–125, 219), mutta kokoaava esitystä pääpiirteistä ei ole. Sekä dialogeissa että kielioppiesimerkeissä molemmat rekisterit sekoittuvat tuon tuostakin, esim. *Me totutaan hyvin nopeasti uuden tekniikan aiheuttamiin muutoksiin ympäristössämme* (s. 247); *Mä puhuin hänen ystävästään* (s. 171). Kaikkiaan puhekieli on selvästikin kurssissa etualalla. Abondolo uskoo ilmeisesti, ettei kahden eri rekisterin oppiminen rinnakkain tuota opiskelijalle vaikeuksia. Hän pitää yleiskielen ja puhekielen välisiä eroavuuksia lähinnä ääntämiseroina ja kehottaa opiskelijaa harjoittelemaan molempien ääntämistä (s. 109).

Oppikurssi on selvästikin tarkoitettu ensisijaisesti nuorille. Tätä käsitystä vahvistavat monet dialogit, esimerkiksi tyttöjen

Alkossa käymä keskustelu: *Mitä kirkasta sä haluut, kossuu vai jotain muuta votkaa?* — *Otetaan vaikka kossuu ja sit saakin melkein riittää* (s. 72). Miten hyödyllisiä tällainen keskustelumalli ja rekisteri ovat suomea opiskeleville ulkomaalaisille, on vaikea sanoa. Esimerkiksi Englannissa suuri osa iltakursseilla ja Suomi-kouluissa suomea opiskelevista aikuisista on miehiä, jotka haluavat oppia kommunikoimaan suomalaisten perheiden kanssa. Toinen merkittävä kohderyhmä — Suomessa asuvien ulkomaalaisten lisäksi — lienee nykyisin Suomeen tulevat vaihto-oppilaat, jotka tarvitsevat kieltä arkipäivän tilanteiden lisäksi opiskeluun.

KIELIOPPI

Suomen kielen oppikurssia suunnittelevan ensimmäisiä ongelmia on se, miten ja missä järjestyksessä edetä, kun nomineilla ja verbeillä on lukuisia taivutusryhmiä, joiden sanavartaloihin morfofonologiset muutokset vaikuttavat. Lingvistinä Abondolo on halunnut kokeilla monien ilmiöiden esittelyssä omaa metodiaan. Astevaihtelu kuvataan konsonanttien »puristumis-ilmiönä» (*consonant compression*), jossa umpitavun sulkeva konsonantti on »tiukka kansi» (s. 20–21). On kyseenalaista, helpottaako tällainen kuvaus astevaihtelun sisäistämistä. Vahva-asteisen vartalon käyttö perusvartalona on hyvin perusteltavissa, mutta 1. infinitiivin johtaminen siitä tuntuu tarpeettoman monimutkaiselta, kun useimmissa sanakirjoissa verbien hakusanamuotona on nimenomaan 1. infinitiivi. Abondolon erilaisten vartalotyyppeiden (esim. **X**- ja **Q**-vartalot) kanssa selviäminen saattaa osoittautua työlääksi opiskelijalle, joka joutuu varesin kielen oppimisen lisäksi pitämään mielessään nämäkin. Lingvistis-metakielisen merkinnän käyttö johtaa usein matemaattisilta vaikuttaviin selityksiin. Esi-

merkkinä tästä ohje 3. infinitiivin muodostamiseen: »You form it by adding =**mA** to the verb stem; any **X** at the end of the stem gets read as **A**» (s. 107). Nominivartaloiden esittelyssä tuntuu kummalliselta tarve käyttää termiä *citation form* 'hakusanamuoto', kun yksikön nominatiivi esitellään samalla synonyyminä ja sanakirjoissa esiintyvänä muotona (s. 19) eikä termillä näytä olevan mitään erityistä merkitystä kieliopillisissa selityksissä.

Tekijä yrittää yksinkertaistaa uuden kielen outoja käsitteitä. Kirjan lopussa olevasta kieliopillisten termien luettelosta puuttuu kuitenkin useita, jotka eivät varmasti ole tuttuja tavalliselle opiskelijalle, esim. *generic plural*, *generic pluralizer*, *modifier* ja *detransitivized verbs*. Lingvistisen valinnan tekijä on tehnyt selittäessään termin *predicate* 'to refer to everything in a sentence other than the subject and the verb' (s. 304). Termi kattaa siis myös adverbiaalit ja objektit. Tämä saattaa hämmentää opiskelijaa, kun toisaalla lukee: »Notice that both subject and predicate are in the *nominative*» (s. 16). Itse asiassa *predicate*-termi tulee nähdäkseni esille oppikurssissa vain pari kertaa, ja sen korostaminen tällä tavoin (s. 304) vaikuttaa yhtä tarpeettomalta kuin edellä mainitun *citation form* -termin käyttö. Enemmän hyötyä opiskelijalle olisi suomen predikatiivin tarkemmasta esittelystä. Pyrkimys helpottaa kieliopin omaksumista lienee myös seuraavanlaisen selityksen takana: »The indefinite potential looks just like the past passive participle, but with =**Aneen** instead of **U**.» (s. 256). Miten muoto voi näyttää täysin samanlaiselta, kun se on itse asiassa hyvin erilainen? Löysää kielenkäyttöä esiintyy kirjassa tuon tuostakin.

Yritys helpottaa kieliopillisten käsitteiden ymmärtämistä aiheuttaa monia tarpeettoman mutkikkaita ja sekavia selityksiä. Yksi esimerkki tästä on objektin esittely.

Suomen yksikön akkusatiivihan on morfoloogis-syntaktinen sija, jolla on kolme esiintymismuotoa. Abondolo käyttää siitä vuorotellen termejä *genitive* ja *accusative*, ja se on jopa »identical with the citation form» (s. 45). Sivuilla 81–82 on kokonaisobjektista kokoava esitys (*direct object roundup*), jota ainakin lingvististä taustaa vailla olevan opiskelijan on todennäköisesti vaikea ymmärtää. Verbin persoonapäätteistä on aiemmin kirjassa käytetty nimitystä *personal ending* (s. 36). Genetiivi- ja nominatiivimuotoisen akkusatiivin eroja selviteltäessä käytetään nyt toisaalta termiä *person suffix* (s. 81) ja toisaalta termiä *person marker* (s. 82). Siihen, ovatko nämä synonyymejä vai eri käsitteitä, ei kieliopillisten termien luettelosta eikä asiahakemistosta saa apua. Nesessiivirakenteisen esimerkkilauseen yhteydessä on (s. 82) viittaus 9. lukuun, jossa pitäisi olla siitä lisätietoa. Ilmeisesti viittauksen pitäisi kuitenkin olla 10. lukuun, jossa käsitellään modaalirakenteita ja myös ohimennen nesessiivirakennetta tätä nimitystä kuitenkin käyttämättä. Johdonmukaisempi esitys kokonaisobjektista jo aiemmin kirjassa olisi varmasti ollut mahdollinen. Yhtä hämmentävä on suomen passiivista käytetty terminologia. Tekijä käyttää ensin termiä *indefinite* (s. 74, 82), mutta sen jälkeen pääluokan nimenä esiintyy vuorotellen *passive* ja *indefinite*. Monet muutkin kielioppiasiat on tehty turhan mutkikkaiksi.

Colloquial Finnish ei ole helppo kirja käyttää, eikä hakemistosta ole aina apua. Kuvitellaan esimerkiksi, että opiskelija valitsee asiahakemistosta viitteen *purpose* ja huomaa, että sitä käsitellään luvussa 12. Kirjan alussa olevasta sisällysluettelosta käy ilmi, että luku alkaa sivulta 194 ja sen nimi on »Maton alla tuntuu olevan jotain». Lukua 12 selaillessa sanaa *purpose* ei löydy. Suomea taitava kirjan käyttäjä arvaa, että viite on sivulle 201, jossa finaalin raken-

netta on kuvattu kuudella rivillä. Pystyykö opiskelija yhdistämään tämän perin lyhyen »in order» -selityksen asiahakemiston *purpose*-sanaan?

SANASTOSTA

Kirjassa esitellään varsin huomattava määrä sanastoa, mutta kuinka käytännöllistä se on opiskelijalle? Suomalais-englantilainen sanasto kirjan lopulla sisältää noin 850 hakusanaa, mutta sen lisäksi jokaisessa luvussa annetaan lisäsanastoa, esimerkiksi pitkiä luetteloita ammasteista, ruumiinjäsenistä, adverbista ja liikeverbeistä. Kaikki nämä sanat eivät esiinny sanahakemistossa, eli tarvittaessa opiskelijan on selattava kirjaa löytääkseen etsimänsä. Kun esimerkiksi pitäisi kääntää suomeksi »I am an English businessman.» (s. 16), *businessman/liikemies* -sana sattuu olemaan luultavasti ainoa ammattinimike, jota ei ole sanastossa eikä ammattiluetteloissa.

Suomalais-englantilaisesta sanahakemistosta puuttuu noin 200 harjoituksissa tarvittavaa sanaa; englantilais-suomalaisesta hieman vähemmän. Onko syynä mahdollisesti tekijän kirjan alkupuolella esittämä ajatus »how to guess at the meanings of words you haven't heard before»(s. 1)? Jotkut harjoituksissa tarvittavat sanat ovat esiintyneet aikaisemmin kielioppia esittelevissä lauseissa, mutta ainoa tapa löytää ne on edellisten lukujen läpikäyminen uudelleen.

Suuri joukko sanoja on käännetty väärin. Muutamia esimerkkejä näistä: *siika* 'white fish' (ei: 'herring'; s. 5), *akateemikko* 'Academician' (ei: 'academic'; s. 15), *lavatanssit* 'open-air dance' (ei: 'platform dancing'; s. 201), *räntä* 'sleet' (ei: 'hail'; s. 217), *laskettelu* 'down-hill skiing' (ei: 'tobogganing'; s. 25); suomen sanoille *pussi*, *laukku*, *salkku* ja *matkalaukku* on kaikille annettu merkitykseksi 'bag'; *osake* 'apart-

ment' (ei: 'share' tässä tapauksessa; s. 206); *saastuttaa* ja *säästää* ovat pahasti sekoittuneet, kun molemmissa sanastoissa *säästä*-vartalon merkitykseksi on annettu 'pollutes'.

DIALOGIT

Dialogit on kirjoitettu erillään muusta kirjasta, ja niiden yhteys opetettaviin kielioppiasioihin vaikuttaa minimaaliselta. Dialogeissa käytetty kieli heilahtelee yleiskielen ja ilmeisesti nykynuorten käyttämän kieli-*muodon välillä*, esim. *Eiks suurin osa suomalaisista ole luterilaista uskonnoltaan* (s. 163). Ison ja pienen alkukirjaimen käytöstä ja yleensä oikeinkirjoituksesta ei kirjoittajilla ole ollut paljon tietoa. Yhdyssanat ja sanaliitot kirjoitetaan yhteen tai erikseen, isolla tai pienellä alkukirjaimella, miten sattuu: *maailman sodassa* (s. 234); *Suomen-sodassa* (s. 235). Linnan trilogian nimeksi annetaan *Täällä pohjan tähden alla* (s. 111). Kalevalan kokoaja on Elias *Lönnroth* (s. 112).

Saunaa esittelevä selostus (s. 154) saattaa hämmästyttää suomalaista lukijaa. Omalle kohdalleni ei ole vielä sattunut turvekattoista maalaissaunaa eikä liioin kaasutai öljylämmitteistä saunaa. Lattialle en panisi myöskään lapsia tai saunaan totuttomia istumaan. Suomen järvien lukumääräksi annetaan vaatimattomat 40 000; Suomen Kuvalehden taannoin tekemän laskun mukaanhan niitä on noin 188 000.

Kielellisten heikkouksien lisäksi dialogeissa on paljon asiavirheitä. Mainittakoon niistä muutamia. Akateemikko Joonas Kokkonen saattaisi kääntyä haudassaan kuullessaan, että hänen ainoa oopperansa *Viimeiset kiusaukset* on pantu Aulis Sallisen nimiin (s. 208). Suomen kirjallisuuden nobelisti tunnetaan tavallisesti F. E. Sillanpäänä eikä Emilinä (s. 245) ja J. L. Runeberg kansallisrunoilijana eikä -kirjailijana (s. 183).

Sivulla 254 kerrotaan, että Juho Kusti (sic!) Ståhlbergistä tuli Suomen ensimmäinen presidentti. Edelfeldt (sic!), Sibelius ja Aho olisivat tuskin vaivautuneet »amentamaan luovuuttaan» Koliilta, jos kansallismaisema olisi ollut ihailtavana 34 metrin korkeudella merenpinnasta, kuten kirjassa kerrotaan (s. 258). Viimeisen numeron (7) putoamista Kolin huipun korkeudesta olisi voinut pitää painovirheenä, ellei sama virhe toistuisi myös äänitteessä. Dialogin kirjoittajan muistissa ovat myös ilmeisesti Albert Edelfelt ja Eero Järnefelt sekoittuneet. Suomen uusi läänijako on peräisin syksyltä 1997, jolloin *Colloquial Finnish* oli jo ehkä viimeistelyvaiheessa. Näin ollen sivulla 223 esitetty vanha läänijako on ymmärrettävissä, mutta Naantali on varmasti aina sijainnut Turun pohjois- eikä eteläpuolella, kuten saman sivun sanastossa kerrotaan.

Kirjan kielioppiosuudessa (»language points») esiintyy myös haksahduksia siellä täällä. Vain muutamia mainitakseni: konditionaalien kielteisen preesensin pääverbin vartalossa ei ole jäännöslopuketta (s. 166); *joka*-indefiniittipronominin kanssa esiintyvä substantiivi ei taivu; siis *joka sunnuntai* (ei: *sunnuntaina*; s. 148), *joka kesä* (ei: *kesällä*; s. 260); yksikön 3. persoonan imperatiivimuotoa ei voi käyttää ilman mainittua henkilöä lauseessa: *Antakoon minulle lasin!* (po. *Antakoon hän/Pekka [tms.] minulle lasin*; s. 257). Väärinkäsityksiä esiintyy myös seuraavissa lauseissa: *Pasi soitti vähän ennen kun sä tulit ja sanoi hänen tulevansa käymään* (s. 199) ja *Tohvelit on tolla* (more colloquial: *tossa*) *seinän vieressä* 'The slippers are over there next to the wall.' (s. 157). Esimerkkilauseen *tolla* viittaa tässä nimenomaan paikkaan eikä henkilöön.

Kieliopin malliesimerkeissä on useita hyvin epäsuomalaisen tuntuksia lauseita, joissa muiden kielten vaikutus tuntuu voimakkaasti. Heijastanevatko nämä nuorison

käyttämää kielimuotoa? Esim. *Mä näen teidät, kun mä palaan* 'I'll see you when I get back' (s. 82); *Niillä on epäluulo kolmansia puolueita kohtaan* 'They have suspicion toward third (political) parties' (s. 188). Englanninkieliseen harjoituslauseeseen *That's a must-see, I suppose* (s. 211) odotetaan vastausta: *Se taitaa olla nähtävä* (s. 274). Tekijä on kai tarkoittanut merkitykseksi 'Se täytyy nähdä'. Unkarin *muszály* ei varmasti ole vielä levinnyt tällä tavoin suomen kieleen; näyttääpä se olevan tunte-maton englannissakin!

HARJOITUKSET

Abondolon kirjan harjoitukset ovat todennäköisesti opiskelijalle vaikeita useasta syystä. Ensinnäkin kieliopilliset selitykset ovat monesti hyvin sekavia ja epämääräisiä. Toiseksi sanahakemistosta tai käsillä olevasta luvusta ei löydy harjoituksissa tarvittavia sanoja. Kolmanneksi opiskelijalle annetaan usein käännettäväksi irrallisia lauseita ilman kontekstia tai virkkeen osia ilman subjektia ja predikaattia. Kun suomen objektin sija määräytyy virkkeen predikaattiverbin ja predikaativin sija subjektin mukaan, on joissakin tapauksissa mahdotonta tietää, pitäisikö objektin olla akkusatiivissa vai partitiivissa ja predikaativin nominatiivissa vai partitiivissa. Sivulla 262 annetaan käännettäväksi lause *It's compulsory, I suppose?* Vastaukseksi odotetaan *Se on kai pakollista?* (s. 276). Suomalaisen lauseen predikaativin muoto riippuu siitä, mihin *se*-pronomini viittaa. Ilman tekstiyhteyttä yhtä oikea vastaus olisi *Se on kai pakollinen?* Sivulla 248 (harjoitus 6) annetaan agentti-partisiippilauseke *Goethen mainitsemassa romaanissa*, joka opiskelijan pitäisi muuttaa relatiivilauseeksi. Vastaukseksi odotetaan *romaanissa, jota Goethe mainitsi* (s. 276). *Mainita*-verbi vaatii myönteisessä lauseessa tavallisesti akkusatiiviobjektin,

joten relatiivipronominin pitäisi olla *jonka*-muodossa. Lisäongelman opiskelijalle aiheuttaa se, että usein ei voi tietää, pitäisikö vastauksen olla yleiskielisessä vai puhekielisessä muodossa.

Monet harjoitukset ovat yksinopiskelijan kannalta kyseenalaisia. Hyvin epävarmaan tilanteeseen opiskelija jää esimerkiksi lukiessaan sivulta 169 (4. harjoitus): »Write out Finnish translations for the following English sentences; if you get stuck, raid the dialogue on language and religion earlier in this unit. (You may have to change or omit a word here and there).» Opiskelijan on oltava hyvin taitava tietääkseen, mitä sanoja on muutettava tai jätettävä pois.

ÄÄNITTEET

Kirjan mukana tulee kaksi kasettia, joiden suomenkielinen osuus kuulostaa suurelta osin luetulta ja hyvin epäaidolta. Ensimmäinen ääninauha alkaa äänneiden esittelyllä. Kuuntelijan on yritettävä saada selvää äänneistä ja sanoista, joista hänellä ei ole edessään mallia kirjoitetussa muodossa. On vaikea kuvitella, miten opiskelija voi hyötyä tällaisesta kuuntelusta. Joidenkin lukijoiden erikseen ääntämiä vokaaleita on jopa syntyperäisen suomen puhujan vaikea tunnistaa. Joku lukijoista panee säännöllisesti pääpainon toiselle tavulle, joskus jopa 3-tavuisessa sanassa.

Eri lukuihin liittyvät äänitteet ovat ymmärrettävästi lyhyitä. Ääntämisharjoitusten jälkeen siirrytään ensimmäiseen lukuun, mutta kirjan kappaleita ei seurata johdonmukaisesti. Välistä mainitaan uuteen lukuun siirtyminen, mutta koskaan ei kerrota, millä sivulla harjoiteltava asia on tai mistä harjoituksesta on kysymys. Välistä ääninauhan ja kirjan harjoitukset ja dialogit ovat eri järjestyksessä. Harjoiteltavien asioiden valinta vaikuttaa myös melko umpimähkäiseltä. Molemmat ääninauhat

kuunneltuaan jää miettimään, mikä niiden tarkoitus on.

LOPUKSI

Kirjaa lukiessa saa vaikutelman, että tekijä on aloittanut työnsä innostuneena, mutta sitten kieliopin kuvaamiseen valitun metodin monimutkaisuus ja sanaston laajuus ovat tehneet tehtävästä hyvin raskaan. Usein tulee mieleen, että tekijällä on kyllä lingvististä asiantuntemusta mutta ei paljoa kokemusta suomen opettamisesta vieraana kielenä. *Colloquial*-sarjan standardiepiteetinä on »The Complete Course for Beginners». Ehkä tästä syystä Abondolo on yrittänyt saada kirjaansa mahtumaan enemmän kuin siihen olisi pitänyt sisällyttää. 300 sivua ei ole paljon, kun on esiteltävä suomen kaltaisen kielen »täydellinen kurssi». Olisi ollut syytä ajatella tarkemmin, mikä on todella olennaista alkeita opiskelevalle. Esimerkiksi jotkin pitkät sanaluettelot olisi hyvin voinut jättää pois alkeisoppikirjasta. Olisi ollut hyödyllisempää harjoittaa useaan kertaan suppeampaa sanavarastoa kuin yrittää tarjota mahdollisimman paljon sanastoa, joka esiintyy vain kerran jossakin luettelossa. Esimerkkilauseita olisi pitänyt harkita paremmin. Kuka tiedustelee taksinkuljettajalta, paljonko maksu on kilometriltä? Harvoin taitaa ulkomaalainen mennä lasikauppaan tiedustelevaan: »Saisinko lasia?», eikä lukkoseppääkään varmaan tarvita kovin usein. Tuskin edes nuoret tarvitsevat irtomerkkareitten ja kingis-puikkojen sanastoa. Miksi ulkomaalaisen pitäisi osata kääntää suomeksi *twenty-two sevenths*, kun kukaan suomalainen ei koskaan käyttäisi sellaista murtolukua; 3 1/7 olisi kai todennäköisempi!

Visuaalisesti *Colloquial Finnish* vaikuttaa sekavalta. Tähän on syynä osittain kustantajan edellyttämä lukujen rakenne, jossa kielioppiselitykset, lyhyet dialogit, sanasto ja harjoitukset vuorottelevat tiheästi. Aineiston paljous ei myöskään auta asiaa. Paljon asiantuntevaa tarkistustyötä olisi tarvittu dialogien kieliasun korjaamiseen ja asiavirheiden poistamiseen.

Ulkonäöltään *Colloquial*-sarja on kiiltävä ja houkutteleva, ja kustantajan takakanen vakiokuvaukset kurssista ja sen laattijasta kuulostavat vakuuttavilta. Varmasti moni innokas Suomen ihailija ja kielistä kiinnostunut ostaa pakkauksen toivoen, että tässä nyt olisi se viisasten kivi, jonka avulla suomea voi oppia. *Colloquial Finnish* tuskin muuttaa kuitenkaan ulkomaalaisten näkemystä suomen kielen vaikeudesta.

Ehkä joku muukin niistä, joita on kirjan alussa — aiheesta tai aiheetta — kiitetty annetusta avusta, olisi ollut kiitollinen yhdestä lisälauseesta: Kaikista jäljellä olevista virheistä ja puutteista olen tietysti itse vastuussa. ■

HANNELE BRANCH
33, *St Donatt's Rd*,
London SE14 6NU

LÄHTEET

- BERG, MAARIT – SILFVERBERG, LEENA 1997: *Kato hei. Puhekielen alkeet*. Helsinki: Finn Lectura.
- MIELIKÄINEN, AILA 1986: Nykysuomen murtuvat murrerajat. – *Kielikello* 2/1986 s. 12–17.
- STORHAMMAR, MARJA-TERTTU 1998: Puhe-suomea oppimaan. – *Virittäjä* 102 s. 303–305.